

COMUNICACIONS

Arxius i Ensenyament: una col·laboració necessària a la comarca del Montsià

Montserrat Matamoros Callarisa*; **Joan Antoni Forcadell****

* Tècnica arxiu a l'Arxiu Comarcal del Montsià (mmatamorosc@gencat.cat)

**Estudiant de Filologia Hispànica i exalumne de l'Institut Ramon Berenguer IV d'Amposta

Resum

La comunicació s'estructura en dues parts: des de l'Arxiu Comarcal del Montsià es vol traslladar la necessitat de potenciar la col·laboració entre l'Arxiu i els centres d'ensenyament com a estratègia pedagògica per conscienciar l'alumnat dels recursos que té al seu abast amb la consulta de fons documentals, així com de la importància de conservar i gestionar correctament el patrimoni documental de la comarca com a font d'accés a la informació i a la cultura. La segona part de la comunicació trasllada l'experiència de recerca d'un exalumne de Batxillerat de l'Institut Ramon Berenguer IV d'Amposta a partir d'uns documents singulars i inèdits com són les dedicatòries manuscrites de llibres de la biblioteca personal de l'escriptor Sebastià Juan Arbó. Aquests documents li serviren de punt de partida per endinsar-se en una recerca exhaustiva de tot el seu fons arxivístic, tant l'ingressat a l'Arxiu Comarcal del Montsià i a l'Arxiu Municipal de Sant Carles de la Ràpita; com la documentació relacionada dipositada en altres centres; també es va dur a terme una , recerca d'hemeroteca i bibliogràfica, en fonts orals i lectures literàries així com en enregistraments d'entrevistes radiofòniques. L'objectiu final era comprovar amb dades objectives la incidència d'aquest autor en la literatura catalana i castellana del segle XX.

Paraules clau

Fons documental; Arxiu Comarcal del Montsià; Arxiu Municipal de Sant Carles de la Ràpita; Sebastià Juan Arbó; ensenyament; dedicatòries; fonts primàries

La col·laboració d'Arxius i Ensenyament com a estratègia educativa per a construir coneixement: l'experiència de l'Arxiu Comarcal del Montsià

Resumint a grans trets l'activitat de l'Arxiu Comarcal del Montsià, podem dir que es tracta d'un centre que engega la seva activitat ara fa 7 anys i que es troba en procés d'ingrés de bona part del patrimoni documental de la comarca, un patrimoni que per vicissituds històriques, socials i culturals s'ha vist malmès en gran part. El desconeixement del valor d'aquest tipus de patrimoni, el documental, per part de les administracions i la societat –en general- de la comarca no ha ajudat a preservar-lo en òptimes condicions i, conseqüentment, a fomentar-ne el seu accés i la consulta.

Des de l'obertura de l'Arxiu Comarcal la situació ha començat a canviar. Amb les actuacions dutes a terme, avui dia les administracions de la comarca són conscients del seu deure de conservar i gestionar correctament els seus fons documentals per garantir els drets de la ciutadania, així com del valor de la documentació històrica com a font per accedir a la cultura. És un primer pas per revertir la situació. Ara bé, som conscients que ens manca molt camí per avançar en aquesta tasca de protecció del patrimoni documental de la comarca i de normalitzar-ne la seva gestió i conservació. Sobretot, ens manca actuar sobre el patrimoni documental de procedència privada, és a dir, sobre tots aquells fons documentals els titulars dels quals són una persona física o jurídica i que tenen un valor informatiu, cultural o històric. Aquests fons són els que tenen més risc de pèrdua si no es duen a terme actuacions per a la seva preservació. Per contra, són fons imprescindibles per testimoniar les activitats i els valors d'una societat.

Actualment el centre només ha pogut ingressar quatre fons personals i altres dos procedents d'entitats privades. Un dels fons personals ingressats és el de l'escriptor Sebastià Juan Arbó, de qui se'n conserva, a més, la seva biblioteca personal. En realitat, però, a l'Arxiu Comarcal del Montsià es conserva només una part del fons, ja que per voluntat de la seva hereva, la part restant del fons fou cedida anys més tard a l'Ajuntament de Sant Carles de la Ràpita.

És imprescindible explicar la situació en què es troba l'Arxiu Comarcal del Montsià per fer entendre que, tot i la gran tasca de normalització de la situació arxivística de la comarca que esdevé una de les seves missions actuals i dels limitats recursos amb què compta, el centre aposta per apropar-se a l'educació per conscienciar la societat del fet que conservar i gestionar adequadament el patrimoni documental és fonamental per conservar la identitat, la història i la cultura pròpies, i per donar a conèixer el profit que en pot treure, tant en l'aspecte cultural i col·lectiu com en l'àmbit més particular. Es tracta d'un treball que s'ha de fer en el present per obtenir resultats a mitjà i llarg termini. La finalitat és aconseguir que les generacions actuals més joves arribin a concebre el patrimoni documental com una important font d'accés al coneixement (passat i present), i que l'aprofitin i el gaudeixin al màxim juntament amb la resta de patrimoni cultural que tenen al seu abast.

D'altra banda, la societat actual està immersa en una rebuda constant d'informació de tot tipus (mitjans de comunicació, Internet, publicacions, exposicions, cinema, etc.). A vegades estem, fins i tot, desbordats per la rebuda de tanta informació, no tenim temps ni a processar-la. És important, doncs, ensenyar a analitzar i interpretar la informació per construir coneixement raonat i objectiu. En aquest sentit, el model d'ensenyament basat en el rol de professor – transmissor de continguts— i el d'alumne —receptor passiu de continguts— ha d'avançar necessàriament cap a un model basat més en el rol de professor com a guia intèrpret de la informació i d'alumne com a constructor autònom de coneixement. L'alumne pot rebre informació i continguts a través de molts mitjans, però és el professor qui li ensenya a interpretar la informació depenent de la font que prové, també a qüestionar la informació rebuda i a cercar la resposta pel seu compte entre les diverses fonts existents. És fascinant per l'alumne descobrir per ell mateix algun fet insòlit, o bé que no es correspon amb la realitat o amb la versió que li havien explicat.

Els treballs de recerca són un exemple d'aquest aprenentatge autònom. Es pot dir que en l'actual sistema d'ensenyament és en aquesta confecció del treball de recerca quan l'alumnat experimenta per primer cop la recerca autònoma del coneixement. És el primer cop també —o dels primers cops— que molts alumnes recorren a les fonts d'informació primàries (fons documentals procedents de les administracions públiques o de procedència privada com fons personals, d'empreses, d'associacions, de famílies, de l'església, fonts orals, etc.) per informar-se de fets que no han estat estudiats o per constatar la veracitat de la versió ja explicada. És segurament en molts casos quan els alumnes es fan usuaris per primer cop dels arxius com a investigadors. En aquest sentit s'ha avançat, ja que la majoria que pertanyem a les generacions del passat segle XX no adquiríem aquesta faceta fins com a mínim a l'etapa universitària.

En aquest context l'Arxiu Comarcal i els centres d'ensenyament de la comarca podem trobar una finalitat comuna: que l'alumnat conegui les fonts d'informació que té al seu abast, entre les quals el patrimoni documental, per construir autònomament coneixement. D'aquesta finalitat en sorgeix una altra: un cop l'alumnat és conscient d'aquest recurs que té al seu abast per construir coneixement, valorarà i adoptarà una actitud de protecció cap a aquest patrimoni en el desenvolupament de la seva professió o simplement en la seva condició de ciutadà. Per tant, seria molt convenient establir una estratègia pedagògica comuna entre els arxius i els centres d'ensenyament per aconseguir-ho; i aquesta estratègia s'hauria d'implantar ja en l'etapa de l'educació primària fins a l'etapa de l'ensenyament post obligatori.

Si bé fins ara i per limitacions internes, l'Arxiu Comarcal del Montsià ha treballat sense aquesta coordinació amb els centres d'ensenyament, s'han pogut fer uns primers passos a través del Centre de Recursos Pedagògics del Montsià, que ha facilitat el contacte amb els centres d'ensenyament interessats en visitar l'arxiu i realitzar una activitat didàctica o una xerrada d'assessorament o de formació. En concret, a l'etapa d'Educació primària s'ofereix per a l'alumnat de 6è de Primària una visita guiada a les instal·lacions del centre complementada amb la realització d'una activitat pedagògica ("Arxiver i investigador per un dia"). A aquesta edat l'alumnat descobreix les funcions que realitza un arxiu —i la professió d'arxiver/a que desconeix per complet— i per a què serveix consultar la documentació amb alguns exemples. A l'etapa de Secundària i de Batxillerat s'ofereix també la visita guiada a les instal·lacions, que es complementa amb una xerrada orientada a l'assessorament en recerca documental per a la confecció del treball de recerca. Ens manca confeccionar una activitat didàctica per a l'etapa de l'educació Secundària obligatòria (3r o 4t d'ESO) que sigui el pas previ a la sessió més encarada a l'assessorament en recerca documental i arxius de l'etapa de Batxillerat. Pensem que s'hauria de concebre com una activitat atractiva per l'alumnat enfocada a la recerca de dades d'algun o alguns fons documentals de l'arxiu alhora que haurien de fer ús ja dels instruments de descripció com l'inventari o el quadre de classificació del fons.

Per resumir l'experiència educativa de l'Arxiu Comarcal del Montsià fins a l'actualitat, podem dir que l'acollida d'aquestes propostes educatives ha estat desigual en alguns sentits ja que, si bé l'activitat adreçada a l'alumnat de Primària va tenir molt bona acollida durant els primers anys, els últims anys s'ha estancat el nombre de visites d'aquest nivell. En canvi els últims anys han augmentat les visites de grups d'alumnat procedent de Cicles formatius (Administració i

Finances i Gestió administrativa) i d'altres grups d'alumnes procedents de formació no reglada organitzada per entitats públiques o privades amb fons públics. En aquests tipus d'alumnat es realitza una visita guiada a les instal·lacions del centre i una sessió formativa en tècniques de gestió documental i altres temes relacionats. Les visites de grups procedents de l'ensenyament secundari obligatori i post obligatori sempre han estat més bé reduïdes, tot i que són usuaris amb una clara necessitat d'assessorament per a la confecció del treball de recerca. Per tant, som conscients que hem de treballar molt per arribar a totes les etapes educatives de manera estable, programada i en coordinació amb els centres educatius de tota la comarca; i perquè els centres d'ensenyament entenguin aquesta proposta educativa com una necessitat per avançar en les finalitats respectives i alhora comunes.

Amb el camí que hem començat a traçar, conscients del treball que ens manca per fer i els ponts que hem d'establir amb el món educatiu, hem tingut ja molts bons exemples d'aquest aprofitament del patrimoni documental com a font primària per construir coneixement. Un d'aquests exemples és el treball de recerca de l'autor Joan Antoni Forcadell, confeccionat a partir de la consulta del fons personal de l'escriptor Sebastià Juan Arbó. Amb aquest treball, titulat *Aproximació a l'estudi de les relacions personals i literàries de Sebastià Juan Arbó a partir del seu fons arxivístic*, el Joan Antoni va poder unir la recerca amb seva passió per la literatura a partir d'uns documents singulars com són les dedicatòries manuscrites trobades a diferents llibres de la biblioteca personal de l'autor, ingressada també a l'Arxiu Comarcal del Montsià. A partir d'aquestes dedicatòries s'immergeix en la consulta de tot el seu fons arxivístic, format majoritàriament per correspondència personal i professional, però també en altres fonts d'informació com articles periodístics i revistes, d'enregistraments sonors, fonts orals, bibliografia relacionada, fontsliteràries, etc.

El resultat ha estat l'aportació d'una exhaustiva recerca sobre les relacions personals i literàries de l'autor que dibuixen la seva evolució dins el context literari de la seva època i la incidència real que va tenir en la literatura catalana i castellana del segle XX. Aquesta recerca a més, deixa la porta a oberta a recerques posteriors sobre la resta de facetes de l'escriptor, ja que a més de novel·lista, fou biògraf, escriptor d'articles periodístics i de revistes, dramaturg, traductor i poeta.

Treballs com el de Joan Antoni Forcadell, reconegut i premiat per jurats d'àmbit local (Premi Ciutat d'Amposta 2016, finalista premi Ramon Calvo 2016), d'àmbit universitari (13è Premi Argó de la Universitat Autònoma de Barcelona, també el Francesc Noy d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra) i d'àmbit autonòmic (Premi de Recerca Jove 2016 que atorga el Departament d'Universitats i Recerca) motiven encara més la tasca de l'Arxiu Comarcal del Montsià en la voluntat de convertir-se en un referent clau per l'alumnat de la comarca pel que fa a l'accés a la informació i a la cultura pròpia i d'arreu.

Fonts

Arxiu Comarcal del Montsià (ACMO). Fons personal Sebastià Juan Arbó. Dedicatòries manuscrites.

Arxiu Comarcal del Montsià (ACMO). Fons personal Sebastià Juan Arbó. Correspondència personal i professional.

Arxiu Municipal de Sant Carles de la Ràpita (AMSCR). Fons personal Sebastià Juan Arbó. Correspondència personal i professional.

Bibliografia

FORCADELL, Joan Antoni. «Aproximació a l'estudi de les relacions personals i literàries de Sebastià Juan Arbó a partir del seu fons arxivístic». Treball de recerca de Batxillerat. Curs 2015—2016. INS Ramon Berenguer IV (Amposta). Disponible a: <https://www.researchgate.net/publication/321938897_Aproximacio_a_l%27estudi_de_les_relacions_personals_i_literaries_de_Sebastia_Juan_Arbo_a_partir_del_seu_fons_arxivistic> [Consulta: 21/12/2018].

FORCADELL, Joan Antoni. «Dedicat a S. Juan Arbó: testimonis de l'amistat i a vocació literàries com a constants vitals». *Beceroles: lletres de llengua i literatura*. 2018, 8, pàg. 23-53.